

РОЗДІЛ 10 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

«BREXIT» У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ЯК СПОСІБ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

“BREXIT” IN GREAT BRITAIN AS A WAY TO RESTORE STATE SOVEREIGNTY

**Івченко Ю.В.,
к.ю.н., докторант**

Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню проблеми патріотизму у Великій Британії. Особливий акцент робиться на визначенні особливостей національного характеру та світоглядних установок англійців, їх способу життя та вікових традицій. Крім цього, досліджується питання виходу країни з Європейського Союзу та аналізуються основні причини, що зумовили цей процес.

Ключові слова: «brexit», патріотизм, консерватизм, національні традиції, суверенітет.

Статья посвящена исследованию проблемы патриотизма в Великобритании. Особый акцент делается на определении особенностей национального характера и мировоззренческих установок англичан, их образа жизни и вековых традиций. Кроме этого, исследуется вопрос выхода страны из Европейского Союза и анализируются основные причины, обусловившие этот процесс.

Ключевые слова: «brexit», патриотизм, консерватизм, национальные традиции, суверенитет.

The article is devoted to the study of the problem of patriotism in Great Britain. Particular emphasis is placed on determining the characteristics of the national character and worldview of the British, their way of life and age-old traditions.

It can be said that Britons are patriots of their country, although they do not use this term. Their peculiarity is pedantry and reluctance to adapt to the global changes taking place in the world. The British do not trust new phenomena that can change their cultural values and traditions. They are trying to preserve the peculiarities of their way of life.

Analyzing modern features of state-building processes, it should be noted that Britain has always sought to maintain maximum independence, as evidenced by the special status that she was endowed with as a member of the EU. However, even under such conditions, the results of the referendum in 2016 led to the country's withdrawal from the EU (51,9% of the country's citizens voted to leave the EU, and only 48,1% voted against it).

Given the current situation with Britain's exit from the European Union, it has become a country that does not see itself as part of Europe. The British consistently abandon this privilege, in every way separating themselves from all over the world and striving to be themselves, and in this they succeeded.

One of the decisive reasons for Britain's departure from the EU was the issue of migration and economic dependence of the country in which London was completely dependent on the European Union.

The fear of losing their national identity and economic components played an important role in restoring Britain's national sovereignty.

Key words: “brexit”, patriotism, conservatism, national traditions, sovereignty.

Велика Британія є консолідуючим центром Британської Співдружності, політичного та економічного об'єднання країн і територій, які раніше входили до складу Британської імперії, що у 60–70-х рр. XX ст. трансформувалася в Британську співдружність у мирний та еволюційний спосіб. Крім Великої Британії, членами Співдружності є Австралія, Канада, Нова Зеландія та інші держави.

Конституційний досвід Великої Британії є унікальним. Ця країна має чи не найдавнішу конституційну історію та практику. Саме Велика Британія (хоча ця назва буде правильною лише з 1707 р., коли Англія і Шотландія підписали договір про союз і формування Королівства Велика Британія) започаткувала функціонування багатьох демократичних державно-правових інститутів [1].

«Володарюй, Британіє!» це не заклик або гасло, це назва неофіційного гімну Великої Британії, патріотичної пісні, написаної ще у 1740 р. Не забута вона і зараз. В одному з перекладів приспів звучить як: «Володарюй, Британіє, володарка морів! Нехай твій народ не знає ланцюгів!». І досі британці зберігають пам'ять про те, що їх держава ще не так давно була імперією. Вони впевнені, і не без підстав, що їх країна займає особливе місце у світі.

Англія – це явище унікальне і парадоксальне. Почати з того, що ця країна не має певної назви. Загальновідомо, що Англія (Британія) це частина Великої Британії (офіційна назва Сполучене Королівство Великої Британії і Північної

Ірландії), до складу якої ще входять Шотландія, Уельс і Північна Ірландія. Як і будь-яка країна, Велика Британія має притаманні лише їй риси національного характеру, що сформувалися протягом століть та відображають особливості її культурного спадку.

В англійців високо розвинене почуття патріотизму, хоча дане поняття вони не використовують. Їх особливістю можна назвати педантичність та небажання поспішати за сучасними глобальними змінами, що відбуваються у світі. Англійці відчують вроджену недовіру до всього незнайомого, що може змінити ціннісні складники їх культури. Вони всіма силами намагаються зберегти особливості свого способу життя.

Загалом, аналізуючи характери тих народів, які населяють Велику Британію (англійці, шотландці, валлійці, ірландці), можна припустити, що всі вони різні. Безумовно, так і є, адже кожен з цих народів має свої особливості, традиції та культурні цінності, однак довгий період часу спільного існування під проводом єдиної країни зумовив появу і спільних рис, що укорінилися у суспільній свідомості та залишаються актуальними досі.

Цей невеликий острів є цілим світом, в якому є свої яскраво виражені регіональні відмінності між Північною і Півднем, Заходом і Сходом – не лише у характері, їжі, традиціях, одязі, але і в мові: жителі різних регіонів Англії деколи просто не можуть зрозуміти один одного. Різноманіт-

ність природи, пейзажу, географії, економіки перетворює невеликий острів у величезну країну. Але найголовніше – це ставлення самих англійців до своєї країни. Англійці – один із небагатьох народів у світі, який користується безумовною повагою оточуючих. Водночас вони позбавлені необхідності відверто висловлювати власний патріотизм. Неможливо уявити собі англійця, який повторює, як молитву: «Пишаюся тим, що я англієць», як це роблять їхні сусіди американці. Гучний галасливий патріотизм їм невластивий, адже тим, хто твердо переконаний у власній перевазі, він не потрібен.

Англійський національний характер є, з одного боку, чи не найбільш суперечливим і парадоксальним серед європейських народів, майже усі його особливості мають і прямо протилежні властивості, а з іншого – дуже цілісним та визначеним, що простежується протягом багатьох століть. Це найчастіше пояснюють острівним положенням країни, з приводу цього навіть з'явився такий термін, як «острівна психологія» Англії. Напевне, для цього знадобився комплексний вплив багатьох чинників, до яких, зокрема, належить об'єднання у єдине ціле різних народів (бриттів, піктів, кельтів, англосаксів та багатьох інших), обумовлене римськими і нормандським завоюваннями та тісними зв'язками з континентальними народами. У цих умовах і виник народ, настільки несхожий на інших європейців.

Однією з ключових особливостей англійського характеру є прихильність до традицій – багато хто називає цю рису консерватизмом. Дійсно, прагнення зберегти у первісному вигляді особливості побуту і поведінки, ритуали і звички, часом доведені до абсурду, з сучасного та неанглійського погляду, відрізняє їх від більшості інших народів, піддаючи різкій критиці та викликаючи інтерес в усього світу.

Традиції, що мають цінність у суспільному бутті, живуть не тільки у побуті, вони пронизують найрізноманітніші сторони англійського життя. Так, університети з усією серйозністю ставляться до підтримки ритуалів, що виникли, наприклад, у XVI або XVII ст. Ще зовсім недавно у солідних університетах деякі професори пускали на свої лекції студентів виключно у мантиях, а для певних видів підсумкових іспитів подібна форма збереглася до цього часу. Церемонія випуску – це пишне театральне дійство, яке аж ніяк не здається штучним або надмірно помпезним. Складається враження, що всі ці люди народилися для того, щоб ходити у перуках, професорських шапочках, вимовляти сторіччями повторювані формули і слова. У жодному університеті світу немає такої кількості умовностей та історичних традицій, як в англійському. Видача мантий для церемоній проводиться у суворо визначених кімнатах: окремо для професорів, окремо для докторів, окремо для співробітників без ступеня, ніякого демократизму тут і уявити неможливо. Урочиста вечеря з будь-якого важливого приводу неможлива без фрака і метелика. По прекрасних зелених галявинах у Кембріджському університеті можуть ходити тільки ті, хто належить до професорсько-викладацького складу, інші повинні обмежуватися доріжками. Під час щоденних спільних обідів, які проходять у старовинних високих залах, при свічках, кожен, від студента до ректора, займає певне місце відповідно до його статусу у колективі. Однак усі вони залишаються сучасними людьми, іронічними щодо власного світу, але водночас відданими йому та такими, що таємно відчувають гордість за національні традиції.

З великою повагою англійці ставляться до своєї історії. Вони добре пам'ятають і пишаються історичною величиною Британської імперії, яка володіла морями і землями по всьому світу. І навіть, якщо англійці і не говорять вголос про свій патріотизм, їх спосіб життя, національні традиції та особлива гордість за ці традиції закладені у самій сутності їх національного характеру, що робить цих людей

безумовними, справжніми і дійсними патріотами своєї країни.

Неможливо не згадати і про те, що найважливішою частиною англійської традиції є монархія. Безумовно, сьогодні монархічна влада у країні має лише номінальний характер, та вона дуже важлива для англійців, головним чином – для консолідації нації, підтримки національного духу та національної ідеї. Королівська влада є і в інших країнах – Швеції, Норвегії, Данії, Іспанії – але лише в Англії вона викликає таке хвилювання і захоплення.

Водночас, немає більш неформального товариства, ніж англійське, звичайно, лише у тих випадках, коли це допускається традицією. Це країна диваків і ексцентриків, де кожен вільний робити те, що він бажає, але стриманість і самоконтроль вважаються одними з основних життєвих правил. Саме стриманість, контроль над своїми почуттями – життєві принципи цього маленького, але дуже гордого народу.

Що стосується права і закону, то у цьому питанні англійці – народ законослухняний. Повага до закону стала природною складовою частиною їхнього характеру і життя, а тому фактично відпала необхідність суворого контролю і покарання. Суспільство вже може дозволити собі у вирішенні окремих питань звертатися до здорового глузду, а не до сили. Виявляється це й у дрібницях, і в глобальних питаннях.

Отже, ціннісні складники культури та англійський характер є різноманітними та повними контрастів явищами. Лише завдяки силі цього характеру така невелика країна змогла домогтися великої поваги оточуючих та визнання в усьому світі. Більше того, збереження цього характеру та традицій стало важливою складовою частиною суспільного буття народу [2].

Аналізуючи сучасні особливості державотворчих процесів, варто зазначити, що Британія завжди прагнула зберегти максимальну самостійність, про що свідчить навіть особливий статус, яким вона була наділена, будучи членом ЄС. Проте, навіть за таких умов у членства в Євросоюзі були противники, про що свідчать результати референдуму 2016 р. за результатами якого 51,9% громадян країни проголосували за вихід з ЄС і лише 48,1% висловилися проти. Таким чином, Brexit (від поєднання слів Britain – Британія і Exit – вихід) став реальністю нашого часу та індикатором змін, що відбуваються у ЄС і спрямовані на повернення європейських країн на шлях суверенітету і незалежності, з правом самостійно вирішувати свою долю та зберігати свої культурні і національні цінності, відмовляючись від космополітизму.

Враховуючи теперішню ситуацію, Велика Британія стала країною, що не бачить себе частиною Європи. Англійці послідовно відмовляються від цього привілею, всіляко відокремлюючи себе від усього світу, та прагнуть бути самі по собі і, як показує сьогоднішня ситуація, їм це вдається [3].

Причинами подібного бажання відокремлення від Європейського Союзу є як їх бажання зберегти традиції, що сформувалися протягом століть та мають для них важливе значення, так і економічна складова частина захисту національних інтересів.

Ідею суверенітету країни традиційно, ще за часів Маргарет Тетчер, підтримувала партія консерваторів, зазначаючи, що потрібно вносити зміни у відносини з Європейським союзом – не можна безконтрольно поширювати на себе правила, які приймаються у ЄС, якщо від цього страждає суверенітет країни чи може постраждати безпека держави, оскільки всередині ЄС є можливість переміщення капіталів, робочої сили та послуг.

Ідея проведення референдуму за вихід Великої Британії з ЄС сформувалася ще у 2010 р., а спровокувала його проведення спочатку економічна криза у Євросоюзі, а потім великий потік мігрантів, що фактично загрожував

традиційному способу життя та культурним цінностям англійців.

В умовах економічної кризи в ЄС британський політик Найджел Фарадж, лідер Партії незалежності Сполученого Королівства та активний учасник агітації за вихід із ЄС, зміг переконати просте населення (насамперед Англії, а вже потім і Уельсу) у необхідності вивести країну з Європейського союзу. На підставі цього він переконав британців, що ЄС намагається контролювати усе, в т. ч. економічні процеси в рамках Сполученого Королівства, і це негативно відбивається на економіці Великої Британії. Ще одним важливим фактором майбутніх змін став історичний аспект, оскільки Велика Британія була імперією, якій підкорялися інші народи. Це поступово змінило уявлення самих англійців про місце своєї країни у світі. Саме тому Фарадж зробив ставку і на історичну пам'ять британців, створивши образ незахищеної нації, що змушена виконувати чужі умови. Для Британії з її історією навіть сама ідея відмови від частини свого суверенітету і передачі його на наднаціональний рівень була непростим рішенням. Тим більше, якщо мова йде про союз, створений у свій час без участі британців.

Британія пишається своїм правом і історією парламентаризму. Вестмінстерська парламентська система стала зразком демократичного устрою для багатьох країн світу. Фактичне підпорядкування британської правової системи праву Європейського співтовариства згідно із законом «Про Європейське співтовариство» 1972 р. (European Communities Act 1972) було серйозним ударом по самолюбству британців. Референдум 2016 р. був шансом це виправити, і Британія його використала на свою користь.

На думку американського журналу Foreign Policy, з Євросоюзу хочуть вийти не британці, а англійці, що стали націоналістами. Як зазначається у журналі, англійській націоналізм в останні роки став як ніколи активним. Найбільше національну свідомість англійців турбувало прагнення європейських ідеалістів замінити вірність суверенній національній державі вірністю Об'єднаній Європі.

Як вже зазначалося, однією з визначальних причин виходу Британії з ЄС стало питання міграції, в якому Лондон повністю залежав від Євросоюзу. Під тиском Брюсселя британцям довелося відкрити кордони своєї країни, і Туманний Альбїон заповнили мігранти. У зв'язку з міграційною кризою, яка виникла у 2015 р., англійці всерйоз задумалися, що робити. Оскільки приплив іммігрантів у країну був катастрофічним, британці занепокоїлися і про свою національну ідентичність, і про те, що мігранти можуть відібрати у них робочі місця. Міжнародна служба опитувань громадської думки You Gov, яка проводила дослідження напередодні референдуму, з'ясувала, що проблеми з імміграцією – це одна з основних причин, через яку британці готові сказати «так» виходу з Євросоюзу.

Крім цього, Британія була країною-донором ЄС поряд із Німеччиною, Францією і деякими іншими країнами. Якщо, наприклад, Євросоюз надає фінансову допомогу Греції, це робиться, в т. ч., і на британські гроші. Одне з головних гасел прихильників виходу: «Ми платимо ЄС 50 млн фунтів на день. Віддамо ці гроші на охорону

здоров'я». Отже, британці вважали, що зможуть знайти краще застосування своїм грошам, ніж це зроблять європейські бюрократи, і в цьому, безумовно, є сенс.

Інший фактор, що вплинув на підсумки голосування у різних районах Сполученого Королівства, це різниця інтересів різних верств населення. Не дивно, що столиця проголосувала за те, щоб залишитися у ЄС. У Лондонському Сіті зосереджені штаб-квартири багатьох фінансових гігантів, які працюють у континентальній Європі. Британія вже давно не та країна, якою вона була за часів промислової революції. Тепер її основний експортний «товар» не машини, вовна і тканини, а послуги – фінансові, юридичні, страхові та ін. Це суттєва стаття доходу Королівства. Але в цих сферах працюють, переважно, жителі Лондона. Провінція, де зосереджений дрібний і середній бізнес, проголосувала за вихід. Причиною цього стали євробюрократи, що встановили суворі квоти та правила на все. Як зазначають звичайні британці у соціальних мережах, «вихід з ЄС – це наше звільнення з бюрократичної в'язниці ЄС».

Foreign Policy зазначає ще одну причину позитивних результатів референдуму. У журналі вказується, що між англійцями та європейцями існує велика психологічна різниця. Проект Об'єднаної Європи з'явився від страху перед погрозами, що стали актуальними у минулому столітті – страху війни, громадянського конфлікту, тиранії уряду, іноземної окупації, комунізму. Європейський проект дозволив почати все з початку, звільнившись від колишніх страхів. Безумовно, у чомусь це об'єднання допомогло, але старі фобії не зникли, адже більшість жителів континентальної частини ЄС бояться розпаду союзу.

На Туманному Альбїоні ситуація зовсім інша. Британці менше, ніж європейці, постраждали від жахів ХХ ст. (останній раз Англія програла війну у 1783 р., а завойована була у 1066 р.). Тому британці, і, в першу чергу, англійці, зовсім не бояться виходу з Євросоюзу, на відміну від інших європейців, для яких союз виступає гарантом у багатьох питаннях.

У цьому контексті варто згадати слова колишнього президента Франції Шарля де Голля, що колись категорично висловлювався проти вступу Британії до єдиної Європи. Він зазначав, що «Англія – це острів. Нація мореплавців, пов'язана своєю торгівлею, своїм ринком, своїми торговими шляхами з дуже різними і дуже далекими країнами». Велика Британія надто відрізняється від інших країн континентальної Європи, щоб бути частиною єдиного Європейського союзу [4].

Отже, підводячи підсумок, слід сказати, що сучасний вибір Великої Британії є показником суттєвих змін у світі. Бажання бути суверенною та незалежною державою є необхідною умовою розвитку, адже, втрачаючи власну самобутність та можливість самостійно вирішувати власну долю, країна позбується національної ідентичності та права на особистий вибір. Економічна, політична, культурна залежність є передумовою національного забуття, втрати такої важливої цінності, як свобода вибору свого шляху, що повинен бути спрямований на забезпечення національних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яцишин М. Основи конституційного права Великобританії. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1367/1/konst_prav_lekc.pdf.
2. Особенности национального характера. URL: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/512/>.
3. Английский патриотизм. URL: <https://f.rutlib4.com/book/21414/p/7>.
4. Андреева Т. Брекзит: причины и последствия. URL: <http://polit.ru/article/2016/06/25/brexit2/>.